

HISTORICAL SCIENCES

ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИЙ ОПОРНИЙ ПЛАН, ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЖИТОМИРЩИНИ

Бабушко Олена Володимирівна
здобувач ступеня доктора філософії
Житомирський державний
університет ім. Івана Франка,
завідувач сектору з питань охорони
культурної спадщини департаменту
містобудування та земельних
відносин Житомирської міської ради

Вступ: Культурна спадщина України являє собою сукупність матеріальних і духовних здобутків суспільства на протязі тривалого часу. Для населених пунктів занесених до Списку історичних населених місць України, в межах визначених історичних ареалів у складі генерального плану населеного пункту визначаються режими регулювання забудови та розробляється історико-архітектурний опорний план, в якому зазначається об'єкти культурної спадщини. Історико-архітектурний опорний план населеного пункту розробляється на замовлення виконавчих органів місцевого самоврядування суб'єктами господарювання, спеціалізованими у сфері вивчення, охорони і використання культурної спадщини, які мають у своєму складі архітектора, що має кваліфікований сертифікат, з урахуванням наявних офіційних документів і даних одержаних під час натурних обстежень і соціальних досліджень.

Правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини з метою її збереження, використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь регулює Закон України «Про охорону культурної спадщини». Законом передбачено, що режими

використання пам'яток встановлює центральний орган виконавчої влади, що регулює державну політику у сфері охорони культурної спадщини, щодо пам'яток національного значення; орган виконавчої Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації щодо пам'яток місцевого значення. Межі та режими використання зон охорони пам'яток визначаються відповідною науково-проектною документацією і затверджуються відповідним органом охорони культурної спадщини. Порядок визначення та затвердження меж та режимів використання зон охорони пам'яток та внесення змін до них встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони культурної спадщини. Зони охорони пам'яток розробляються з використанням матеріалів історико-архітектурного опорного плану населеного пункту та історико-архітектурної інвентаризації забудови, а також інших матеріалів досліджень культурної спадщини та матеріалів містобудівної документації. Основою щодо розроблення або коригування зон охорони пам'яток архітектури та містобудування є матеріали історико-архітектурного опорного плану.

Законом визначено, що зони охорони пам'яток – це науково-проектна документація регулятивно-охоронного характеру, яка затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони культурної спадщини та використовується при формуванні вихідних даних для проектування.

Аналіз наведених норм права свідчить про те, що межі історичних ареалів визначаються спеціальною науково-проектною документацією під час розроблення історико-архітектурних опорних планів населених місць. Визначені науково-проектною документацією межі історичних ареалів погоджуються відповідним органом місцевого самоврядування та затверджуються Міністерством культури та стратегічних комунікацій України.

Ціль роботи: На підставі законодавчих актів та ситуації що склалася в сфері охорони культурної спадщини, довести необхідність розроблення,

затвердження та внесення змін в історико-архітектурні опорні плани історично-населених місць Житомирської області.

Матеріали та методи: Використані загальнонаукові методи дослідження джерелом яких стали матеріали історико-архітектурних опорних планів історично-населених місць Житомирської області, матеріали судових справ та чинні законодавчі норми України. Особистий практичний досвід в державних органах влади підтвердив актуальність теми та необхідність розроблення, затвердження та внесення коригувань в історико-архітектурні опорні плани, як в інструмент захисту від незаконної забудови та збереження традиційного характеру міського середовища історично-населених місць Житомирської області.

Результати та обговорення: Статус "історичних населених місць" має 401 населений пункт України. З них, станом на 31.12.2024 Міністерство культури та стратегічних комунікацій затвердило в 191 історично-населеному місці України межі та режими використання історичних ареалів. До історично-населених місць Житомирської області включено: м. Житомир, м. Бердичів, м. Коростень, м. Коростишів, смт Любар, смт. Миропіль, м. Новоград-Волинський (нині - Звягель), м. Овруч, м. Олевськ, м. Радомишль. Науково-проектна документація з визначенням меж і режимів використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів, що затверджена у встановленому законом порядку, є в містах Житомир, Бердичів, Коростень, м. Новоград-Волинський (нині-Звягель).

В таких старовинних містечках, як Радомишль, Коростишів, Овруч, а також селищ міського типу Любар і Миропіль відсутні розроблені та затвержені історико-архітектурні опорні плани. Наявність таких обставин призводить до того, що у господарюючих суб'єктів відсутні чіткі вимоги щодо розроблення проектної документації на нове будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт у межах історичних ареалів населених місць, а у органів охорони культурної спадщини відсутні можливості визнати відповідність проектної документації вимогам чинного законодавства.

Проблемою узгодження інтересів суб'єктів будівельної діяльності є не стільки відсутність чи недосконалість документації, яка визначає обмеження такої діяльності в історичних ареалах населених місць, скільки недосконалість чинного законодавства в частині визначення санкцій за порушення нормативно-правових актів у сфері охорони культурної спадщини.

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України проводить роботу по внесенню змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення заборони здійснювати забудову в межах визначених історичних ареалів населених пунктів, занесених до Списку історичних населених місць України, за відсутності у складі генерального плану таких населених пунктів історико-архітектурного опорного плану, а також щодо посилення відповідальності та криміналізації окремих діянь за порушення норм пам'яткоохоронного законодавства.

Органами прокуратури Житомирщини заявлено позов до суду, щодо розроблення та затвердження історико-архітектурних опорних планів таких міст Житомирської області як Радомишль, Коростишів, Овруч, та смт Любар та смт. Миропіль. Розглянувши позов, суд визнав бездіяльність органів місцевого самоврядування та зобов'язав вжити заходів з метою розроблення та затвердження історико-архітектурних опорних планів м. Коростишів та смт. Миропіль.

Крім того, з'явилась необхідність в коригуванні затверджених історико-архітектурних опорних планів з огляду на зміни законодавства України в 2020 роках та новими даними за результатами містобудівних, історико-архітектурних та археологічних досліджень. З огляду на те, що історико-архітектурні опорні плани в Житомирській області розроблені до прийняття декомунізаційних Законів України, потребують коригування Переліки об'єктів культурної спадщини, в частині тих, які не підлягають занесенню до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, та об'єктів культурної спадщини, які виключені з Державного реєстру нерухомих пам'яток України відповідно до вимог чинного законодавства, на підставі наказів

Міністерства культури та інформаційної політики України (наказ МКІП №262 від 08.04.2024).

В ході практичної роботи з науково-проектною документацією “Історико-архітектурний опорний план м. Житомира з визначенням історичного ареалу” та “Зони охорони пам'яток архітектури м. Житомира”, що розроблена науково-дослідним та проектним інститутом "УкрНДІпроектреставрація" та затверджена наказом Міністерства культури України від 21.01.2016 №18 встановлено, що розміщення деяких пам'яток культурної спадщини не вірно позначено на картографічних матеріалах, тому підлягає уточненню їх розміщення. Науково-проектна документація потребує рецензування краєзнавцями, фахівцями в галузі архітектури, а також незалежними експертами.

Наявність розроблених та коригування затверджених історико-архітектурних опорних планів сприятиме стійкому розвитку територій та прокладанню нових туристичних маршрутів в межах Житомирської області.

Висновки. Для збереження об'єктів культурної спадщини та історичних ареалів населених місць таких як Радомишль, Коростишів, Овруч, а також селищ міського типу Любар і Миропіль Житомирської області необхідно розробити та затвердити історико-архітектурні опорні плани відповідно до вимог чинного законодавства.

Також потребують коригування історико архітектурні опорні плани Житомира, Бердичіва, Коростеня та Звягеля, в частині декомунізаційних та дерусифікаційних процесів.

На законодавчому рівні належить посилити відповідальність за порушення норм пам'яткоохоронного законодавства в частині випадків незаконної забудови історичних ареалів населених місць.

Необхідно приділити особливу увагу збереженню історичних ареалів та окремо кожного з об'єктів культурної спадщини, що знаходяться в межах територіальних громад Житомирської області враховуючи матеріали розроблених та затверджених історико архітектурних опорних планів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1. Постанова Кабінету міністрів України від 26.07.2001 №878 «Про затвердження Списку історичних населених місць України»;
2. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності»;
3. ДБН Б.2.2-2012 «Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту»;
4. Закон України «Про охорону культурної спадщини»;
5. Постанова Кабінету міністрів України від 13.03.2002 №318 «Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць»;
6. ДСТУ Б.2.2-10:2016 «Склад та зміст науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів»;
7. Історичні ареали (перелік). <https://mcsc.gov.ua/kulturna-spadshchyna/istorychni-naseleni-mistsia-ukrainy>;
8. На Житомирщині через суд місцеву владу зобов'язують охороняти культурно-історичну спадщину <https://suspilne.media/zhytomyr/779649-na-zitomirsinimiscevu-vladu-cerez-sud-zobovazut-ohoronati-kulturno-istoricnu-spadsinu/>;
9. Наказ МКІП від 08.04.2024 №262 «Про визнання такими, що не підлягають занесенню до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, об'єктів культурної спадщини» https://mcsc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/262_nakaz.pdf.